

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
TyV@eduskunta.fi

K 7/2022

**Asiantuntijalausunto; Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan
asiantuntijalausuntopyyntö; Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022**

1 Yleistä

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta on pyytänyt Poliisihallitukselta kirjallista asiantuntijalausuntoa Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksesta eduskunnalle 2022.

Yleisesti voidaan todeta, että kertomus sisältää paljon poliisin toimintaa liittyvää arviointia. Poliisilla on perinteisesti ollut hyvät yhteydet Yhdenvertaisuusvaltuutettuun (myöh. valtuutettu), ja poliisi pyrkii omassa toiminnassaan huomioimaan valtuutetun suositukset. Lausunnossa käsitellään jäljempänä eräitä valikoituja poliisia koskevia aihekokonaisuuksia valtuutetun kertomuksesta.

Poliisihallitus on antanut samaa valtuutetun kertomusta koskien asiantuntijalausunnon Eduskunnan hallintovaliokunnalle (ref). Tässä lausunnossa on soveltuvin osin hyödynnetty edellä viitatussa lausunnossa esitettyjä näkemyksiä.

2 Kappale 1.2.3 Turvallisuusviranomaisten on panostettava syrjinnän vastaisiin toimiin

Valtuutettu on kertomuksessaan antanut seuraavan suosituksen: *Romaneihin kohdistunutta Helsingin poliisin laajaa ”KURI1”-operaatiota on selvitettävä riittävästi, asiaa on käsiteltävä romaniyhteisön kanssa ja on ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin.*

Poliisihallitus toteaa, että valtuutettu on aiemmin 21.12.2021 antanut poliisille KURI1-operaatioon liittyen kannanoton; Kannanotto suosituksineen Helsingin poliisilaitoksen romaneihin kohdistaman ennaltaestämisen- ja tiedonkeruuoperaation johdosta. Kyseisessä kannanotossa Poliisihallitukselle ja sisäministeriölle on esitetty lukuisia suosituksia, joiden toimeenpanoon on Poliisihallituksessa jo ryhdytty: kannanoton pohjalta on mm. käynnistetty kaksi oma-aloitteista laillisuusvalvontaselvitystä

Ensimmäinen selvitys koskee pelkästään Helsingin poliisilaitosta. Selvityksessä selvitetään tarkemmin muun muassa kyseisen operaation käytännön

toteutusta, operaation laajuutta, operaation aikana rekisteriin tehtyjen merkintöjen sisältöä, operaation kohteeksi joutuneiden henkilöiden kytkentöjä operaation juurisyihin, operaation johdosta määrättyjä seuraamuksia, operaatiomerkintöjen säilyttämistä sekä sitä, onko operaatiomerkintöjä mahdollisesti hyödynnetty myöhemmin muussa poliisitoiminnassa. Selvityksen on tarkoitus valmistua syksyn 2022 aikana. Selvityksen yhteydessä Poliisihallitus arvio mahdolliset tarvittavat jatkotoimenpiteet.

Toinen selvitys koskee kaikkia poliisiyksiköitä, ja sen tarkoituksena on selvittää, onko Helsingin poliisilaitoksen lisäksi muissa poliisiyksiköissä ollut vastaavanlaisia, nimenomaisesti vähemmistöryhmiin kohdistuneita operaatioita viimeisen kymmenen vuoden aikana. Selvityksen on tarkoitus valmistua saman aikaisesti ensimmäisen selvityksen kanssa. Selvityksen yhteydessä Poliisihallitus arvioi mahdolliset tarvittavat jatkotoimenpiteet.

Molemmat selvitykset tullaan saattamaan tiedoksi valtuutetulle.

3 Kappale 1.3.5 Jokaisen lapsen ja nuoren on saatava kokea olevansa arvokas omana itsenään; Monimuotoisuuden edistäminen poliisissa ja Puolustusvoimissa lisää osallisuutta

Valtuutettu on kertomuksessaan suosittanut, että musliminaisten käyttämän huivin ja muiden vastaavien päähineiden käyttö tulisi mahdollistaa osana virkapukua poliisissa ja osana sotilas- ja virkapukua Puolustusvoimissa.

Poliisihallitus toteaa, että poliisin virkapuvusta säädetään poliisin virkapukuasetuksessa, eikä poliisi voi omalla päätöksellään vaikuttaa siihen, mitä asusteita sallitaan osana virkapukua. Sisäministeriöllä on käynnissä selvitystyö poliisin virkapukuasetuksen päivittämisen osalta erityisesti siitä näkökulmasta, voisiko uskonnollisia päähineitä käyttää osana virkapukua.

4 2.1 Kappale Ihmiskauppa on laaja, usein piiloon jäävä vakava rikos

Valtuutetun kertomuksen toisessa luvussa toisessa luvussa on laajasti kuvailtu ihmiskauppailmiötä sekä ilmiön torjunnan ongelmakohtia.

Luvun suosituksista seuraavat koskevat poliisin toimintaa:

1. Rikosvastuun toteutumista tulee tehostaa muun muassa seuraavin keinoin. Ihmiskauppaa koskevat tutkimukset on annettava mahdollisuuksien mukaan tähän tehtävään perehtyneille tutkijoille ja tutkinnanjohtajille.

Tämä on poliisin tavoite kaikkien rikosten tutkimuksen osalta ja perus-, jatko-, täydennys ja työpaikkakoulutuksen kautta pyritään erityisosaaminen takamaan. Se, ettei jonkun rikosnimikkeen tutkivaa erillisryhmää ole perustettu

ei tarkoita, etteikö kyseisen rikoksen erityisosaaajaa käytettäisi asiaa tutkiessa. Poliisi perusti 2020 valtakunnallisen ihmiskaupparikosten asiantuntijaverkoston ja vuotta myöhemmin erillisrahoituksella valtakunnallisen ihmiskaupparikostutkintaryhmän, jotka toimivat tiiviissä yhteistyössä ja jota kautta myös vahvistetaan ihmiskaupparikosten tutkintavalmiuksia.

Oikeusministeriössä on ollut rikosprosessin tehostamishanke, ja hankkeen mietintö on tällä hetkellä lausuntokierroksella. Siinä esitetään muun muassa muutettavaksi esitutkintalaki niin, että esitutkintatoimenpiteet ja tutkinnan johto keskitettäisiin erityisen suojelun tarpeessa olevia asianomistajia koskevissa esitutkinnoissa. Poliisihallitus onkin lausunnossaan kannattanut muutoksia ja pitää niitä tärkeinä, vaikka muutokset vaativatkin poliisissa siirtymäajan sekä resurssia koulutukseen, niin uuden kuin olemassa olevan henkilöstön osalta sekä osaamisvaatimuksen rakenteiden laadintaa poliisiksiyöksiköiden tutkinnanjohtajien työnkuviin ja työkuorman suhteuttamista johdettavana oleviin asioihin. Muutos tulee ilman muuta kohentamaan myös ihmiskaupparikosten laatua. Poliisihallitus on yhteistyössä Poliisiammattikorkeakoulun kanssa aloittanut muutosten edellyttämien toimien valmistelun.

2. Poliisia on edelleen koulutettava ihmiskaupan tunnistamiseksi jo tutkinnan alkuvaiheessa.

Poliisin koulutusta kehitetään jatkuvasti, myös ihmiskauppatorjunnan osalta ja on avoin ulkopuoliselle arvioinnille. Ulkopuolisten tahojen - sekä kansallisten että kansainvälisten - arvioidessa poliisin toimintaa tuodaan suosituksissa usein esille poliisin aiheeseen liittyvän koulutuksen lisätarve ilman, että koulutuksen sisältöä on arvioitu.

Tämän takia poliisi kannatti kirjausta poliisin ihmiskauppaan liittyvästä koulutuksesta yhdeksi toimenpiteeksi valtakunnalliseen Ihmiskaupan vastaiseen toimintaohjelmaan 2021-2023. Poliisiammattikorkeakoulu on antanut selvityksensä koulutuksen nykytilasta, mutta siitä ei ole annettu mitään palautetta. Vastaava selvitys on tänä vuonna annettu Euroopan Unionin perusoikeusvirastolle.

Koulutukseen liittyviä konkreettisia kehitysehdotuksia odotellessa Poliisihallitus on yhteistyössä Poliisiammattikorkeakoulun kanssa aloittanut kohdassa yksi mainitun esitutkintalain muutoksen edellyttämien koulutustarpeiden kar-toituksen.

3. Ihmiskauppaan erikoistuneen tutkintaryhmän resurssit on vakinaistettava.

Poliisi sai 2021 20 henkilötyövuoden lisämäärärahan, joka mahdollisti valtakunnallisen ihmiskaupparikostutkintaryhmän perustamisen ja rahoitus turvattiin myös tälle vuodelle. Ryhmä on tuonut selvän lisäarvon ja on mahdollistanut poliisin paljastavan toiminnan tehostamista, erityisesti seksuaalisen hyväksikäytön ihmiskaupparikosten osalta.

Lisäresurssin turvaaminen on kannatettavaa toiminnan pitkäaikaisen suunnittelemisen kannalta. On kuitenkin todettava, että vaikka lisäresurssien kohdentaminen määrättyyn poliisin toimintaan voi olla oivallinen poliittinen ohjausmekanismi, niin nämä kohdennetut lisäresurssoinnit ovat pois poliisin jostakin muusta toiminnasta. Vasta poliisien resurssien pitkäaikainen kasvattaminen mahdollistaa resurssitarpeiden huomioimisen Poliisiammattikorkeakoulun opiskelijamäärien suunnittelussa.

Edellä mainittujen seikkojen lisäksi Poliisihallitus tuo esille, että ihmiskaupparikosten tutkinta on Poliisihallituksen vuoden 2022 yhtenä valtakunnallisena laillisuusvalvonnan painopistealueena. Laillisuustarkastuksilla kiinnitetään huomiota ihmiskauppa- ja niiden lähirikosten tutkinta-aikoihin, tutkinnan päätöksiin ja tukipalveluihin ohjaamiseen, ennakoilmoitusten tekemiseen syyttäjälle sekä asianomistajan oikeutta avustajaan.

5 Kappale 3 Ulkomaalaisten asema ja oikeudet Suomessa

Valtuutetun kertomuksen kolmannessa luvussa on laajasti kuvailtu ulkomaalaisten oikeuksista sekä ehdotuksia sen parantamiseksi.

Luvun suosituksista lausutaan seuraavasti:

1. Poliisille ja vastaanottokeskuksiin tulee luoda rakenteet, toimintamallit ja ohjeistus, jotka turvaavat haavoittuvassa asemassa olevien palautettavien oikeudet palautustavalmisteltaessa ja sen aikana. Poliiseille ja vastaanottokeskusten henkilökunnalle tulee järjestää säännöllistä koulutusta haavoittuvuuden tunnistamisesta ja sen merkityksestä palautusta valmisteltaessa ja sen aikana.

Poliisi ottaa toiminnassaan huomioon haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt esimerkiksi hoitoa tarvittaviin sairauksiin liittyvästä lääkityksestä huolehditaan ja lääkitystä varataan myös joksikin aikaa matkan jälkeiselle ajalle, jotta palautettava saa järjesteltyä asiansa kohdemaassa. Myös sairaanhoidon ammattilaisia konsultoidaan ja heidän arvio matkustuskunnosta huomioidaan palautuksessa sekä otetaan tarvittaessa mukaan saattoon aina kohdemaahan asti tarvittaessa. Joissakin tilanteissa salassapitosäännökset voivat tulla haasteeksi, jos palautettava ei halua terveydentilastaan luovuttaa tietoa.

Poliisi ilmoittaa valtuutetulle maasta poistoista, jotta tämä voi toteuttaa sille ulkomaalaislain 152b §:ssä määrättyä valvontavelvollisuutta. Tämä on huomioitu poliisin maastapoistamisohjeessa. Valtuutettu voi halutessaan monitoroida maastapoiston eri vaiheita. Poliisi voi esittää valtuutetulle pyynnön osallistua maasta poistamisen eri vaiheisiin, varsinkin kun kyseessä on esim. alaikäiset, vähemmistöihin kuuluvat tai erityisen haavoittuvassa asemassa olevat.

2. Poliisin tulee luoda selkeä prosessi lapsen edun arvioimiseksi ennen palautuksen täytäntöönpanoa. Tämä tulee suunnitella yhdessä asian-tuntijoiden kanssa ja liittää myös osaksi poliisin koulutusta.

Lapsen etu otetaan huomioon palautuksissa ja se on ehdoton, mikä on myös huomioitu poliisin maastapoistamisohjeessa.

3. Haavoittuvassa asemassa olevan henkilön maastapoistamisessa tulee olla tulkki läsnä koko operaation ajan, mikäli yhteistä kieltä ei ole. Tulkkaukseen tulee varata riittävät resurssit.

Tulkkaus huolehditaan poliisin toimesta, myös tämä asia on huomioitu poliisin maastapoistamisohjeessa. Joissakin tilanteissa tulkki on mukana palautuksen aikana kohdemaahan asti.

4. Poliisin tulee koota asianmukaiset ja ajantasaiset tiedot keskeisten paluumaiden auttavista tahoista, joihin poliisi on uhrin suostumuksella yhteydessä ennen hänen palautustaan ja/tai joiden yhteystiedot uhrille annetaan mukaan.

Tässä on keskeisessä asemassa palautettava ja se, että hän antaa suostumuksensa tietojensa luovuttamiseen kohdemaan viranomaisille. Poliisi on yhteydessä kohdemaan viranomaisiin palautuksissa ja pyrkii varmistamaan auttavien tahojen paikalla olon palautuksen yhteydessä kohdemaassa. Poliisin toimivaltuudet eivät ulotu kohdemaahan ja siellä tapahtuviin toimiin luovutuksen jälkeen.

Poliisi tekee lisäksi yhteistyötä Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän kanssa ja Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä voi asiakkaan luvalla olla yhteydessä kohdemaassa toimiviin auttamisjärjestelmiin. Jos asiakas ei anna suostumusta tietojensa luovuttamiseen, maasta poistamisen täytäntöönpanosta vastaavat viranomaiset toteuttavat tarvittavat toimenpiteet, joilla asiakkaan saataville saatetaan kohdemaan auttamisjärjestelmän tiedot, mikäli niitä pystytään saamaan.

5. Poliisin ja tuomioistuinten tiedonvaihtoa tulee selkeyttää niin, että tuomioistuin viran puolesta ilmoittaa poliisille, mikäli valitusasiassa on esitetty uusi täytäntöönpanonkieltoa koskeva hakemus.

Valtuutettu on todennut nykyisen sääntelyn olevan monimutkainen, ja aiheuttavan epäselvyyttä ja epävarmuutta maastapoistamispäätöksen täytäntöönpantavuuden ajankohdan määrittelyyn sekä siihen liittyviin oikeuksiin. Poliisihallitus suhtautuu myönteisesti valtuutetun ehdotukseen ulkomaalaislain täytäntöönpanoa koskevien säännösten täsmentämisestä.